

Geheim leven

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Carla de Jong

Geheim leven

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van
Marianne Schönbach Literary Agency B.V.

ISBN 978 90 263 4613 2

© 2019 Carla de Jong

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Malgorzata Maj / Arcangel Images

Foto auteur © Ruud Pos

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn oma
Klaasje de Jong-Onderweegs
(1895-1984)

Inhoud

Stamboom families Kingma en Brandsma 9

DEN HAAG EN NIJE SIEL 1918-1923 11

NIJE SIEL 1933-1936 69

NEDERLAND 2018 159

CALIFORNIË USA 2018 213

USA EN NEDERLAND 2018 269

NIJE SIEL 1936 337

NIJE SIEL 2018 377

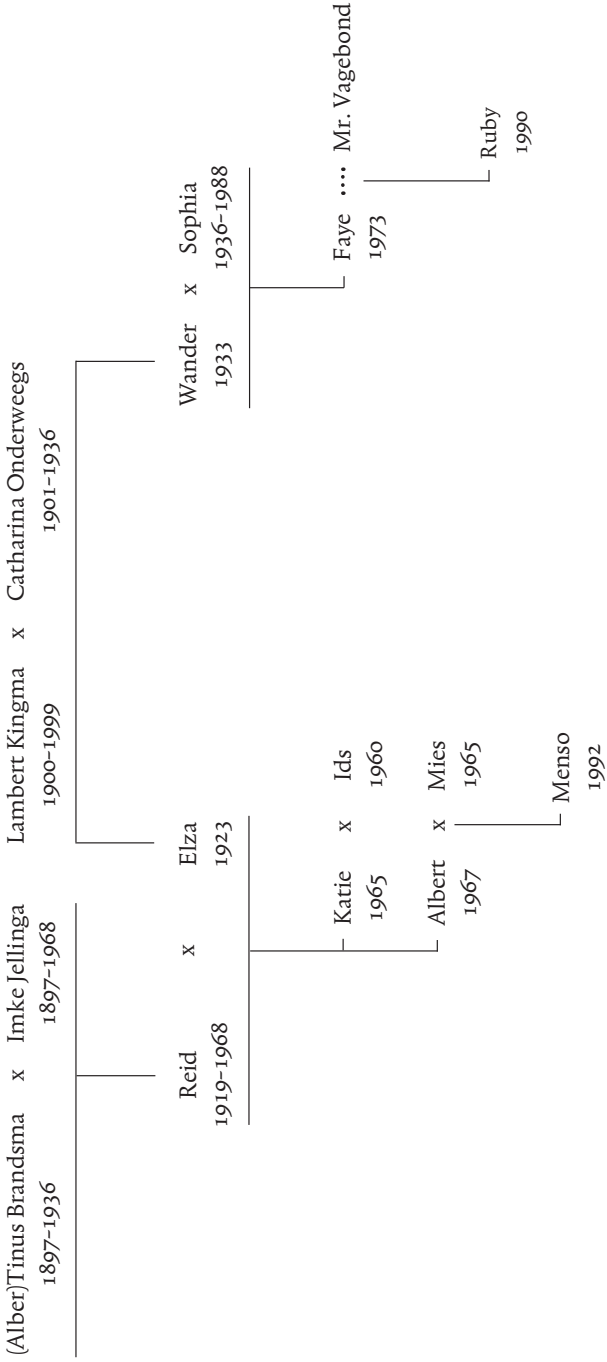
NIJE SIEL 1936-1968 405

NIJE SIEL 2018 425

Nawoord: feit en fictie 443

Krantenartikel 447

STAMBOOM FAMILIE KINGMA EN BRANDSMA

DEN HAAG EN NIJE SIEL

1918-1923

Filosoferen over sterfelijkheid op je zeventiende geeft hetzelfde gevoel als op de eerste zomerdag denken aan de herfst: er lijkt een eindeloze tijd tussen te liggen en toch word je er een beetje akelig van, dacht Catharina.

Na de filosofieles waren zij en Dymphna op de tram naar Scheveningen gesprongen in het vooruitzicht van drie uur lang stoven in een duinpannetje voor hun blokkur wiskunde begon. Helaas beet haar vriendin zich vast in de stof van die ochtend. ‘Hoe kun je nou accepteren dat je doodgaat? Iedereen wil toch leven.’

‘Heidegger heeft er vermoedelijk dieper over nagedacht dan jij.’ Catharina wreef het zand van Dymphna’s voet die op haar buik lag. ‘En ik denk dat hij gelijk heeft. Stel je voor dat het leven altijd maar doorging. Je zou je op een bepaald moment gek vervelen. Ik vind de tijd nu al soms niet om doorheen te komen.’

‘Ik verveel me nooit.’

‘Oké, laten we aannemen dat jij jezelf uitzonderlijk goed kunt vermaken en de komende tweehonderd jaar lekker doorrolt. Als er tenminste genoeg te eten is.’ Catharina knipoogde. Sinds de oorlog was Dymphna gefixeerd op eten. ‘Tweehonderd jaar eten en pret. Ik vind het lang, maar alla. Drieënzeventigduizendachtenveertig keer opstaan, ontbijten, jezelf wassen, doen wat je ook maar doet

om te kunnen bestaan, thuiskomen, weer eten en naar bed gaan. Slapen. Et cetera.’

‘Ik neem aan dat het aantal dagen exact is?’

‘Je moet het met me eens zijn dat je jezelf op enig moment gaat herhalen, net als de mensen om je heen. Vooral dat laatste is ondraaglijk.’ Catharina geeuwde. ‘Kijk: ik gaap al bij het idee. Dus je besluit een dagje in bed te blijven. Dat bevalt goed en de dag erna vraag je je af waarom je je bed eigenlijk nog uit zou komen. Er zijn immers tot in de oneindigheid dagen?’ Ze was tevreden over haar eigen betoog en hoopte dat het afdoende was.

‘Je vergeet de wetenschap. Niks blijft hetzelfde door de wetenschappers. Als zij zich hadden verzoend met sterfelijkheid zou de gemiddelde mens nu niet ouder dan vijfendertig jaar worden.’

‘Dat zou in sommige gevallen een uitstekende uitkomst zijn.’ Catharina’s lome weerzin tegen het gespreksonderwerp nam toe.

‘Serieus, Cath, vind jij het niet onverteerbaar dat er een eind aan ons leven komt?’

‘Ik zou het onverteerbaar vinden als er géén einde aan zou komen. En nu wil ik het over iets anders hebben. Wij gaan helemaal niet dood. Daar hebben we het veel te druk voor.’

Hun vriendschap ontstond op de eerste dag van het gymnasium. Catharina schoof op de harde bank heen en weer en vroeg zich af hoe haar magere kont het zes jaar op dit hout zou moeten uithouden. Het meisje naast haar zat onbeweeglijk voor zich uit te staren, met de punt van een haarstreng in haar mond. Toen de inktpotten uitgedeeld waren, de eerste Latijnse woorden op het bord stonden en zij de opdracht kregen ze over te schrijven, porde Catharina haar in de zij.

Het meisje keek op. Ze leek op een engel met haar blauwe ogen en blonde krullen.

‘Ik verveel me,’ fluisterde Catharina. ‘Kun jij daar niet iets aan doen?’

Een korte blik van verbazing, de roze mond ging open en gaf ruim baan aan een langgerekte boer die zelfs buiten het klaslokaal te horen moest zijn. ‘Zoiets?’

Catharina’s antwoord ging verloren in het gegiechel van hun klasgenoten en de woedende stem van hun leraar. ‘Wat een ongehoorde onbeleefdheid. Wie deed dat?’

Dymphna stak haar vinger op. ‘Ik, meneer. Volgens mijn ouders is het ongezond om lucht binnen te houden die eruit wil.’

Catharina’s hoofd bonkte op de lessenaar.

Zo eindigde hun eerste schooldag met honderd strafregels ‘Wij zijn ongezeglijke meisjes’ in het Latijn. Later bedacht Catharina dat het patroon van hun vriendschap daar was aangelegd; zij was de ontsteker en Dymphna de vlam.

Met lam geschreven handen liepen ze naar buiten en daar stelde Dymphna voor het eerst de vraag die ze in de daaropvolgende jaren eindeloos zou herhalen: ‘Naar jouw huis of het mijne?’ Ze kwamen er die dag achter dat hun beider ouders zelden thuis waren.

‘Ik mis mijn ouders niet,’ beweerde Dymphna. ‘Dokters hebben het gewoon druk. Ik ben trots op ze, ze maken mensen beter.’

‘Die van mij prátén vooral over hoe het leven van andere mensen beter kan worden.’

‘Politici zijn ook belangrijk. En wij kunnen lekker alles doen wat we willen na schooltijd.’

Zo had Catharina het nooit bekeken.

‘Daarom worden wij vriendinnen, dat heet het lot,’ zei Dymphna.

‘Als je mij leert boeren op commando.’

Roodverbrand en met zand in hun haren – of eigenlijk overal – waren ze net op tijd voor de tweede bel. Wiskunde was Catharina’s lievelingsvak en ze genoot ervan het Dymphna uit te leggen en haar te plagen met haar onvermogen de simpele wetten toe te passen.

Het leek alsof het zand ook haar keel had gestraald. Ze slikte een paar keer moeizaam.

Dymphna schoof haar schrift naar haar toe. ‘Gaat het?’ had ze in de kantlijn geschreven. Ze krabbelde een slordig ‘ja’, schoof het schrift terug en probeerde intussen de hoestprikkel te onderdrukken. Onmogelijk. Ze had het gevoel dat ze zou stikken.

‘Catharina, wil je misschien naar huis?’ vroeg de leraar.

Ze schudde haar hoofd. ‘Ik heb last van kriebelhoest, meneer.’

Hij keek sceptisch. ‘Zo klinkt het niet. Enfin, mocht je van gedachten veranderen, laat het me weten.’

Voor het eerst liep Dymphna voor op haar met de opgaven. Catharina kwam nergens met haar som en toen de schoolbel ging was het alsof er op een gong in haar hoofd geslagen werd.

‘Bij jou of bij mij?’ vroeg Dymphna toen ze de trappen afliepen.

‘Bij jou.’

Ze kon de route naar het huis aan de Lange Vijverberg dromen. Vandaag leken de twee kilometer er minstens tien. ‘Even stoppen,’ hijgde ze.

Dymphna klopte zachtjes op haar rug. ‘Jee, Cath, je klinkt beroerd.’

Catharina hief haar hand ten teken dat ze niet kon praten. Ze leunde voorover met haar handen op haar benen en probeerde lucht te krijgen, wat een felle pijn tussen haar schouderbladen veroorzaakte. Ik moet liggen, dacht ze.

Dymphna pakte haar arm. ‘Wat ben je warm.’

Op andere dagen zwaaiden ze naar Paleis Noordeinde, al hadden ze geen enkele keer een glimp van de koningin opgevangen. Nu passeerden ze het zwijgend. Op de hoek van de Heulstraat begon Catharina zo te hoesten dat ze bang was dat ze zou gaan overgeven.

Dymphna stond handenwringend naast haar. ‘O hemel,’ zei ze steeds weer.

Ten slotte richtte Catharina zich hijgend op. ‘Ik heb geloof ik mijn eerste verkoudheid te pakken.’ Een voorval van enkele dagen geleden schoot haar te binnen. Haar vader had bij het ont-

bijt een stuk uit het dagblad voorgelezen. “De Spaanse griep richt een ware slachting aan onder jongvolwassenen, verzwakt als ze zijn door de honger die in de lange oorlogsjaren een koude ademtocht door Europa blaast.” Met een klap had hij de krant op tafel gelegd.

Catharina en haar moeder hadden hem geïnteresseerd aangekeken, maar hij liet de griep vervolgens voor wat die was en verviel in zijn vertrouwde gemopper: het grootkapitaal was de ware bron van de oorlog, waar bleef de socialistische revolutie? Aan hem zou het niet liggen – en o ja, de SDAP werd bevolkt door idioten.

Het bericht over de geheimzinnige ziekte die het op jonge mensen leek te hebben gemunt, had Catharina een vervelend gevoel gegeven dat tijdens het ontbijt aan haar bleef knagen. Het deed haar denken aan die keer dat ze een rat in huis had gezien. De ratenvanger had het beest diezelfde dag gevangen en gedood, maar hun huis was aangetast en dat gevoel was lang blijven hangen.

Ze had het artikel die avond helemaal gelezen en was enigszins gerustgesteld dat de ziekte vooralsnog vooral in de noordelijke provincies leek huis te houden.

‘Ik hoop dat het de Spaanse ziekte niet is.’ Ze had het luchtig willen zeggen, maar haar stem trilde.

‘Jij bent wel de laatste die die griep zou krijgen.’

Dymphna had natuurlijk gelijk. Ze was nooit ziek, in tegenstelling tot Dymphna zelf, die om de haverklap wat onder de leden had. Zij zorgde dan voor haar, want Dymphna’s ouders waren zorgzamer voor hun patiënten dan voor hun dochter. ‘Ik maakte een grapje.’

‘Met de Spaanse griep mag je niet spotten.’

Dymphna’s huis had vier treden naar de brede voordeur, waar twee kloppers aan hingen. Meestal namen ze er elk een, dit keer liet Catharina haar armen hangen. Dymphna gaf drie korte tikken en de deur zwaaide open, het meisje moest erachter hebben staan posten. ‘Jongedames, de thee staat klaar.’

‘Wil je een blad naar boven brengen?’ Zonder antwoord af te wachten liep Dymphna de trap op, ze nam de treden per twee tegelijk, zoals ze altijd deden. Catharina klemde haar lippen op elkaar en volgde tree voor tree. Eindelijk boven ging ze tegen haar vriendin aan op bed liggen en sloot haar ogen. ‘Ik heb geen zin om huiswerk te maken. Dat hele eindexamen kan me gestolen worden.’

‘Je bent echt ziek,’ riep Dymphna. ‘Ik zal vragen of mijn vader je wil onderzoeken. Zijn spreekuur moet net afgelopen zijn.’ Ze maakte zich los.

‘Voor een simpele verkoudheid?’

‘Ik haal hem toch.’ En weg was Dymphna al.

‘Catharina de onoverwinnelijke ziek? Ben je toch niet van ijzer?’

‘Ik ben niet ziek. Uw dochter is erger dan een overbezorgde moeder.’

‘Alleen waar het jou betreft, Catharina.’ Hij stopte de dopjes van de stethoscoop in zijn oren. ‘Doe je hemd omhoog.’

Daar had ze helemaal geen zin in.

Hij zag haar aarzeling. ‘Catharina, ik heb heus eerder een vrouwenlichaam gezien.’

Narrig deed ze wat hij haar opdroeg. Ze moest zuchten en daarna juist niet terwijl hij de koude munt op haar rug en borst verplaatste. Hij rook naar jodium.

‘Je longen klinken vol. Misschien een bronchitis.’ Dymphna’s vader hing zijn stethoscoop om zijn nek. ‘Ga maar snel naar huis en kruip onder de wol. Doe de groeten aan je ouders.’

Alsof die thuis op haar zaten te wachten. Haar ouders lieten zich nooit voor zeven uur ’s avonds zien. Alleen op zondag waren ze thuis en zelfs dan spraken ze voornamelijk over politiek.

‘Loop jij met je vriendin mee naar beneden, Dym?’ Dymphna’s vader legde zijn hand op Catharina’s schouder. ‘Lekker uitzieken.’

Wat er lekker kon zijn aan haar huidige toestand ontging haar, maar ze knikte.

Ze rilde in de schaduw die de grote herenhuizen op haar wierpen. Morgen ben ik weer beter, dacht ze, zonder zichzelf ervan te overtuigen.

Het meisje deed open. Ze was nieuw en Catharina vond nog niet zoveel van haar. Ooit had ze gehunkerd naar de aandacht van zo'n meisje, maar met elke wisseling van de wacht vlakke dit verlangen verder af. Te veel afscheid deed dat met je.

Er waren altijd meisjes in haar leven geweest.

'Waarom heb ik een meisje?' vroeg ze eens aan een van hen. Maria – of was het Rosine? – had haar net ingestopt en een kus gegeven.

'Omdat jouw papa en mama belangrijke mensen zijn.'

'Zij zeggen tegen mij altijd dat arbeiders belangrijk zijn.'

'Ieder mens telt mee. Maar sommige mensen hebben meer geld dan anderen, zodat ze niet zelf voor hun kinderen hoeven te zorgen.'

Nu had ze Dymphna en zij bleef.

Ze besloot in haar kamer te wachten tot het avondeten zou worden opgediend, daar was het altijd koel. Ze trok de gehaakte sprei van haar bed, sloeg hem om en ging in de vensterbank zitten. De grote populier voor haar raam ruiste zachtjes. Over twee maanden zou hij kaal zijn. Catharina hield niet van de herfst. Je rook de aankomende ellende van druilerige regen en dood in september al.

Ze pakte haar boek en probeerde te lezen, maar de letters vormden geen woorden. Ze sloot haar ogen en dommelde weg tot de geur van kool haar kamer binnendreef. Dat betekende dat haar ouders inmiddels thuis waren en het meisje opdracht hadden gegeven het eten op te zetten. Met tegenzin stond ze op en ging naar beneden.

Haar ouders zaten al aan tafel en het meisje zette juist twee dampende schalen voor hen neer.

'Ik wilde je net roepen,' zei haar vader. 'Is Dymphna er niet?'

Catharina schudde haar hoofd.

‘Jullie hebben toch geen ruzie?’ Haar vader hield zijn hoofd scheef.

‘Wij hebben nooit ruzie.’

‘Dat is mooi... veronderstel ik.’

‘Soms is strijd beter,’ zei haar moeder, en ze schepte iedereen op. Ze wendde zich tot haar man. ‘Over strijd gesproken...’

Ja hoor, daar gingen ze weer.

Toen Dymphna voor het eerst bij hen at, had ze de hele maaltijd geen woord gesproken.

‘Je ouders hadden net zo goed Chinees kunnen praten,’ bekende ze later. ‘Dat had ik misschien zelfs beter begrepen. Ze vroegen ook niks aan jou of mij.’

Catharina was warm geworden van schaamte.

‘Geeft niks, hoor,’ zei Dymphna vlug. ‘Mijn ouders willen altijd alles weten over school. Dat is pas vervelend.’

Catharina beseftte dat haar vriendin haar verdriet probeerde te verzachten, misschien was dat wel de kern van echte vriendschap. Sindsdien ervaaarde ze het gebrek aan belangstelling van haar ouders niet langer als een simpel gegeven, maar noteerde ze elk teken ervan op het scorebord van hun grove tekortkomingen.

Ze wurgde een paar happen kool naar binnen en schoof het bord van zich af. ‘Mag ik van tafel? Ik voel me niet lekker.’

‘Die kool is ook niet te pruimen,’ zei haar vader.

Enmaal in bed begon ze weer te hoesten.

‘Ik kan niet naar school.’ Catharina stond op de overloop en keek naar beneden.

Haar ouders stonden in de hal, klaar voor vertrek.

In een poging de lichtheid in haar hoofd de baas te worden haalde Catharina een paar keer diep adem, wat ontaarde in een blaffende hoest.

‘Dat kind is ziek,’ zuchtte haar moeder. ‘Roep de meid.’

‘De meid heeft een naam,’ zei haar vader verwijtend.